

prof. dr hab. Mariusz Derewecki
Akademia Muzyczna im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka
Adres do korespondencji:

Poznań dn. 21. 05. 2024

Zleceniodawca :

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina - pismo z dnia 19. 02. 2024 r. Zlecenie recenzji dokumentacji doktorskiej w formie dzieła artystycznego z opisem w przewodzie doktorskim Pani Gabrieli Opackiej prowadzonym na podstawie nowej ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. (t.j. Dz. U. z 2022. poz. 574 z późn. zm.).

Dzieło artystyczne

Dzieło artystyczne w pracy doktorskiej Pani Gabrieli Opackiej w całości poświęcone jest muzyce Maurice'a Ravela, a ściślej mówiąc transkrypcjom opracowanym przez Nią na skrzypce i harfę, w oryginale skomponowanym na fortepian, bądź na głos lub skrzypce z fortepianem. Doktorantka, wraz z harfistą Oliverem Vassem podjęła się wykonania i zarejestrowania na krążku CD ośmiu utworów będących tematem Jej badań naukowych. Pozwolę sobie wymienić je w kolejności zbliżonej do zaproponowanej w opisie dzieła artystycznego i w ten sam sposób pokrótce je omówić. Są to *Deux Melodies hebraïques: Kaddish* i *L'enigme eternelle*, oraz *Vocalise – etude en forme de habanera* w oryginale na głos i fortepian. Następnie dwa utwory fortepianowe - *Pavane pour une infant defunte* i *Pavane de la Belle au bois dormant*, oraz trzy oryginalnie skomponowane na skrzypce z fortepianem – *Berceuse sur le nom*

de Gabriel Faure, Rapsodia koncertowa Tzigane oraz II Sonata na skrzypce i fortepian. Nagranie to zostało zrealizowane we wrześniu 2020 roku w Sali Koncertowej Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie.

Dwie hebrajskie melodie to zestawienie hebrajskiej modlitwy z popularną piosenką utrzymane w spokojnym tonie, a jakże różne od siebie. W pierwszej Doktorantka prowadzi kantylenową linię melodyczną ozdobioną pochodami szesnastkowymi oraz obiegnikami, doskonale kształtując dramaturgię utworu, oddając jednocześnie jej modlitewny charakter. Druga zaś, utrzymana w sennym nastroju przypominającym kołysankę, wykonana niezwykle aksamitnym dźwiękiem niemal flautando, wprowadza klimat spokoju i zadumy. W obu tych utworach kolorystyka partii harfy stanowi bardzo cenne ubogacenie linii melodycznej nie tylko pod względem harmonicznym, stanowiąc równorzędny element zamkniętej całości. Trzeci z utworów skomponowanych na głos i fortepian przenosi nas na grunt muzyki hiszpańskiej, gdzie Artystka świetnie oddając charakter tańca, oraz imitując głos ludzki poprzez odpowiedni dobór barwy dźwięku i spokojną, wyważoną wibrację pobudza dodatkowo nasze wyobrażenie tancerki wykonującej na scenie habanerę.

Dwie kolejne pozycje to pawana na fortepian i pawana na fortepian na cztery ręce oryginalnie skomponowane na ten instrument, jednakże Doktorantka w badaniach nad wyżej wymienionymi utworami korzystała z późniejszej wersji opracowanej przez kompozytora na orkiestrę. Oba te utwory charakteryzują się niesamowitym urokiem. Jak pisze Autorka – *W obydwu pawanach tytuły krążą wokół tematyki snu, mary, śmierci jako poetyckiego przejścia w stan nowej świadomości.* W opracowaniu na harfę i skrzypce tworzą nierzeczywisty klimat niekończącego się błogostanu i wewnętrznego spokoju. Artystka prowadzi wysublimowaną linię melodyczną o różnych odcieniach barwowych. Operując w różnych rejestrach z powodzeniem imituje dźwięki fletu, oboju, fagotu, czy waltorni, proponuje interpretację będącą według mojej opinii wzorcem do naśladowania dla wielu młodych adeptów sztuki wiolinistycznej, zainteresowanych w odtwórstwie ravelowskich klimatów. Jeszcze jedna pozycja dzieła artystycznego w podobnym, spokojnym charakterze zbliżonym do pawany, tym razem w oryginale na skrzypce i fortepian, to *Kołysanka* napisana przez Maurice'a Ravela w hołdzie Gabrielowi Faure wykonana w tej odsłonie z towarzyszeniem harfy, wprowadza nas jeszcze raz w swoisty klimat impresjonistycznych doznań brzmieniowych.

Ostatnie dwie pozycje to *Rapsodia koncertowa Tzigane*, oraz *II Sonata* na skrzypce i harfę, w oryginale na skrzypce i fortepian celowo umieszczone przeze mnie na

końcu opisu, jako zwieńczenie dzieła artystycznego ujmujące wszelkie walory instrumentalne i artystyczne obojga znakomitych wykonawców. Artyści dają tutaj pokaz kunsztu instrumentalnego i wirtuozerii przedstawiając bardzo ciekawą, z pewnością autorską, głęboko przemyślaną interpretację tych niezwykle interesujących, ale stawiających przed wykonawcami duże wymagania dzieł. Doktorantka na przestrzeni obu kompozycji stosuje zróżnicowane środki artystycznego wyrazu, a założenia artystyczne Jej koncepcji wykonawczej wydają się być przejrzyste i czytelne. Z niezwykle finezją porusza się w klimatach rapsodii cygańskiej, prowadząc wyrafinowaną narrację realizuje wszelkiego rodzaju zabiegi barwowe i artykulacyjne, stosując gdzie trzeba liryczne piana, w innym zaś miejscu masywne forte, swobodnie operując dynamikami crescendo i decrescendo buduje napięcie poszczególnych odcinków. Z powodzeniem stosuje efektowne glissanda jako charakterystyczne dla muzyki cygańskiej elementy brzmieniowe. Na przestrzeni całego utworu stosuje bardzo trafne zabiegi agogiczne sprawiając, że wykonania słucha się z dużą przyjemnością i przeświadczeniem o wirtuozowskim charakterze utworu, ale równocześnie o jego tanecznym przekazie. Znakomitym dopełnieniem partii skrzypcowej w *Tzigane* jest transkrybowana przez Doktorantkę i świetnie wykonana przez Olivera Vassema partia harfy zmieniona momentami w stosunku do oryginału ze względu na możliwości instrumentu, ale ubogacona o specjalne efekty, jak granie glissand paznokciami, czy preparacja instrumentu poprzez włożenie cienkiego pergaminu między struny w celu uzyskania brzmienia najbliższego brzmieniu cymbałów, instrumentu charakterystycznego dla ludowej muzyki romskiej. Uważam te zabiegi jako niezwykle ilustracyjne, dające nowy wydźwięk tej wspaniałej kompozycji.

Sonata nr II Maurice'a Ravela to kolejna kompozycja, w której Doktorantka miała możliwość wykazania się wszystkimi walorami jako instrumentalistka, zważywszy na stopień skomplikowania pod względem technicznym i interpretacyjnym. Artystka w niestereotypowy sposób uwypukla tak charakterystyczne dla utworu Ravela zmiany nastroju, klimatu poszczególnych części, operując w sposób kompetentny nie tylko dynamiką, lecz także barwą i różnicowaniem charakteru dźwięku, przez co założenia artystyczne kreacji zyskują na wyrazistości. Prowadzenie pięknej frazy, umiejętność budowania napięć na dłuższych przestrzeniach świadczy o dużej wyobraźni, ale przede wszystkim o bardzo dobrym warsztacie skrzypcowym, bez którego przedstawienie tak ciekawej kreacji byłoby problematyczne. Powierzenie partii fortepianu do wykonania na instrumencie strunowym przedstawiającym utwór niejako w nowym świetle jest pomysłem bardzo interesującym, pozwalającym odkrywać nowe walory brzmieniowe utworu. Jednak mimo, że część pierwsza,

na wskroś impresjonistyczna, w tej kolorystyce odbierana jest przeze mnie bardzo pozytywnie, w części drugiej *Blues*, wzorowanej na muzyce amerykańskiej, gdzie gitara jest instrumentem pierwszoplanowym, harfa wspaniale koresponduje ze skrzypcami pełniąc rolę imitacyjną, to wydźwięk części trzeciej, gdzie motoryka i charakter partii fortepianu wymaga precyzyjnego, dość konkretnego i przejrzystego, niekiedy wręcz suchego wydobywania dźwięku, nie do końca do mnie przemawia ze względu na zbyt miękki charakter brzmienia harfy, jednak mimo to, w efekcie końcowym ta mała niedoskonałość według mnie nie ma większego wpływu na całość dzieła artystycznego, które oceniam bardzo wysoko pod względem wykonawczym i interpretacyjnym.

Opis dzieła artystycznego

Opis dzieła artystycznego pracy doktorskiej Gabrieli Opackiej *Walory brzmieniowe wybranych utworów Maurice'a Ravela w transkrypcji na skrzypce i harfę* składa się z trzech rozbudowanych rozdziałów:

1. Problemy badawcze
2. Przedstawienie postaci Maurice'a Ravela
3. Przedstawienie kompozycji, sposób opracowania, motywacja interpretacji i zasób środków technicznych zastosowanych w transkrypcji.

a także wstępu, zakończenia, bibliografii, wykazu materiałów nutowych, oraz spisu przykładów nutowych.

W pierwszym podrozdziale rozdziału pierwszego Doktorantka doprecyzowuje terminy transkrypcji i brzmienia, poczynając od pojęć encyklopedycznych opiera się na rozważaniach muzykologów i kompozytorów przedstawiając zróżnicowane podejście do tych dwóch zagadnień na przestrzeni wieków. Podrozdział drugi *Brzmienie muzyki Ravela* traktuje o podejściu kompozytora do twórczości własnej, w której jednym z najważniejszych konstrukcyjnie elementów jest barwa, oraz oryginalne, niepowtarzalne brzmienie.

Rozdział drugi, nawiązujący początkowo do tematu głównej pracy, poświęcony jest sylwetce Maurice' Ravela, jego związkom z innymi kompozytorami i wpływowi ich twórczości na dzieła tego genialnego artysty, nakreśla koncepcję artystyczną przedstawiając jednocześnie cechy osobowości kompozytora. Rysując niezwykle interesujący obraz jego otoczenia, miejsca pracy twórczej, upodobań estetycznych Doktorantka wprowadza nas niejako w klimat twórczości ravelowskiej, niezwykle różnorodnej, a jednak posiadającej niepowtarzalny, indywidualny charakter.

Trzeci rozdział pracy doktorskiej jest głównym rozdziałem części opisowej, w którym Doktorantka przedstawia poszczególne, wybrane kompozycje oraz sposoby pracy nad nimi, motywy interpretacyjne i zasób środków technicznych zastosowanych na każdym z instrumentów. Pierwsza grupa to utwory na głos z towarzyszeniem fortepianu *Deux Melodies hebraiques* i *Vocalise – etude en forme de habanera*. Doktorantka wprowadza czytelnika w muzyczne klimaty utworów odnosząc się do tła historycznego i charakteru poszczególnych, różnych stylistycznie pozycji. Druga grupa kompozycji poddanych przez Doktorantkę transkrypcjom, to *Pavane pour une infante defunte na fortepian* oraz *Pavane de la Belle au bois dormant na fortepian na cztery ręce*. Autorka podejmując się transkrypcji tych utworów na skrzypce i harfę wzięła pod uwagę fakt, że w orkiestracjach obydwu utworów sam kompozytor wyznaczył harfie ważną rolę wskazując, że jest to instrument odpowiedni do kształtowania brzmienia tych kompozycji, skrzypce zaś z równym powodzeniem mogą prowadzić linię melodyczną przypisaną fletom, obojom, czy fagotom. Kolejna grupa utworów wybranych przez Doktorantkę, to w oryginale kompozycje skrzypcowe z towarzyszeniem fortepianu. Pierwsza z nich, to *Berceuse sur le nom de Gabriel Faure*, piękna kołysanka skomponowana w hołdzie Gabrielowi Faure, która ze względu na charakter pawany być może powinna być w grupie z utworami fortepianowymi, jednak ze względu na oryginalne pochodzenie skrzypcowe, świadomie dodałem ją do Rapsodii koncertowej *Tzigane* i *II Sonaty*. Autorka krok po kroku analizuje poszczególne kompozycje przedstawiając swoje propozycje i rozwiązania odnośnie spójności brzmienia obu instrumentów, wspólnej artykulacji, ornamentyki, dynamiki w całym procesie wykonania zbliżonego do oryginału, a jednak mającego cechy nowatorskie, brzmieniowo odkrywcz.

Zamysł Gabrieli Opackiej odnośnie wyboru tematu rozprawy doktorskiej jest moim zdaniem głęboko przemyślany i niezwykle trafiony. Doktorantka ukazuje kompozycje Maurice'a Ravela w nowej odsłonie to znaczy w transkrypcji na skrzypce i harfę, a badania naukowe przeprowadzone przez Nią potwierdzają wysoką wartość tego pomysłu inicjując nową jakość i odmienną szatę brzmieniową w twórczości wielkiego francuskiego kompozytora, który osobiście eksperymentował szukając interesujących,

niepowtarzalnych barw we własnym dorobku twórczym, jak i w spuściźnie innych kompozytorów. Uważam, że dobór utworów dokonany przez doktorantkę jest jak najbardziej prawidłowy, a możliwości brzmieniowe obu instrumentów pozwalają stylizować brzmienia innych instrumentów reprezentujących odmienne kręgi kulturowe lub style muzyczne. Jak pisze sama Autorka, *transkrypcja wybranych utworów Maurice'a Ravela na skrzypce i harfę umożliwia odkrywanie nowych aspektów interpretacyjnych tych kompozycji, a także ich większą dostępność dla wykonawców i słuchaczy.*

Konkluzja

Po zapoznaniu się z pracą doktorską mgr Gabrieli Opackiej *Walory brzmieniowe wybranych utworów Maurice'a Ravela w transkrypcji na skrzypce i harfę* chciałbym stwierdzić, iż dzieło artystyczne, oraz opis dzieła artystycznego według mojej opinii jest na wysokim poziomie i zasługuje na ocenę pozytywną. Badania prowadzone przez Doktorantkę pozwalają spojrzeć na twórczość Maurice'a Ravela z innej perspektywy, odkrywać nowe walory brzmieniowe i interpretacyjne tych kompozycji ukazując ich piękno w odmiennych odsłonach. Praca doktorska mgr Gabrieli Opackiej stanowi według mnie istotny wkład w stan badań w zakresie muzyki XX wieku, będąc opracowaniem nie istniejącego dotychczas w literaturze branżowej ujęcia tematu. Doktorantka wykazała szeroką wiedzę teoretyczną i umiejętności praktyczne, umożliwiające samodzielną pracę artystyczną. Praca doktorska mgr Gabrieli Opackiej spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2022. poz. 574 z późn. zm.). Pracę doktorską mgr Gabrieli Opackiej przyjmuję i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Mariusz Derewecki

